

Rimgailė RENEVYTĖ

IŠSILAISVINĖS KŪNAS

Baleto artistas Martynas RIMEIKIS pirmajam LNOBT organizuojamam choreografinių miniatiūrų projektui „Kūrybinis impulsas“ sukūrė kompoziciją „Belaukiant Godo“ (2012), antrajam – „Kelionę“ (2013). 2015-aisiais Rimeikis jau debiutuoja pirmuoju vienaveiksmiu baletu „Visur kur mes nebuvom“, kuris tapo baleto triptiko „Bolero+“ dalimi. Pernai (2017) Rimeikis ėmėsi Kafkos kūrinio ir sukūrė dviejų dalių baletą „Procesas“. Teatrologė Rimgailė RENEVYTĖ nagrinėja, kaip keitėsi profesinis Martyno Rimeikio kaip choreografo žvilgsnis iš miniatiūros pereinant į vienaveiksmį baletą, o iš šio – į atskirą baleto spektaklį, kaip plėtėsi jo choreografiniai įgūdžiai ir kaip tai galiausiai paveikė artistinės LNOBT trupės raiškos spektrą.

A FREED BODY

The ballet artist Martynas RIMEIKIS created the composition While Waiting for Godot (2012) for the first miniature project by the Lithuanian National Opera and Ballet 'Creative Impulse', and 'The Journey' (2013). In 2015, he debuted with his first one-act ballet Everywhere we have not been, which became part of the ballet triptych Bolero+. In 2017, he took on Kafka, and created the two-act ballet The Trial. The theatrologist Rimgailė RENEVYTĖ explores how Rimeikis' professional outlook as a choreographer changed while moving from miniature to a one-act ballet, and from that to a separate full ballet, how his choreographic skills widened, and how it finally had an effect on the range of expression at Lithuanian National Opera and Ballet.

Marius Miliuskas ir Andrius Žužalkinas spektaklyje „Belaukiant Godo“. 2012. Choreografas – Martynas Rimeikis. Martyno ALEKSOS nuotrauka

Šimtmečius iš vienos teatro scenos į kitą klaidžiojančios klasikos kūrinii variacijos subrandino ir Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro šokėjų trupę. Tiek kūrėjui, tiek atlikėjui klasika visuomet suteikia stiprų pagrindą, tačiau pastaruoju metu vis didėja poreikis išlaisvinti savo sceninį kūną iš klasikinio repertuaro amplitudės. Nors į teatrą atvykstantys užsienio choreografai išties įneša naujų vėjų į baleto trupės ir žiūrovų kasdienybę, vienas sėkmingesnių paties LNOBT bandymų prisijaukinti šiuolaikinį šokį – choreografinių miniatiūrų projektas „Kūrybinis impulsas“. Šio sumanymo autoriaus – teatro meno vadovo Krzysztofo Pastoro siekis padrašinti baleto trupės saviraišką ir kūrybą nebuvo vienkartinis įvykis, nes „Kūrybinis impulsas“ šiemet teatro sezoną užbaigė jau septintąjį kartą. Per visus šiuos metus „Kūrybiniai impulsai“ tapo individualiu sceniniu reiškiniu ieškant dialogo su tradicija bei siekiant supažindinti žiūrovą su šiandienėmis baleto trupės idėjomis, ambicijomis ir raiškos priemonėmis. Tai ir yra svarbiausias „Impulso“ dėmuo – kūryba ir iniciatyva, kylanti iš pačios trupės. Pastoro siekis sukurti kūrybinę „žaidimo“ erdvę baleto trupei tapo galimybe šokėjams pasimatuoti choreografo „kostumą“, kuris kone iš pirmo karto pritiko dabar jau vienam ryškiausių „Impulso“ debiutantų – Martynui Rimeikiui. Pirmajam „Kūrybiniam impulsui“ Martynas Rimeikis sukūrė miniatiūrą „Belaukiant Godo“ (2012), antrajame pristatė kompoziciją „Kelionę“ (2013), o trečiajame – miniatiūrą „Adagio styginiams, op. 11“ (2014). Kūrybinis smalsumas ir pasitikėjimas savimi įgyvendinant pirmuosius choreografinius sprendimus LNOBT scenoje Martynui Rimeikiui netrukus atvėrė galimybę debiutuoti baletu triptike „Bolero+“ vienaveiksmiu baletu „Visur kur mes nebuvom“ (2015). Nors šis, sakytum, jau savarankiškas Rimeikio debiutas tik patvirtino jo choreografinių idėjų ir sceninės raiškos iškalbingumą, į „Kūrybinį impulsą“ jis sugrįžo darsyk ir kartu su kolegomis pristatė kompoziciją „Vienas“ (2016). Tačiau šis „sugrįžimas“ prie miniatiūros žanro anaipol nebuvo profesinis žingsnis atgal, veikiau priešingai – savotiškas „pasitikrinimas“, jog tam tikra choreografo branda jau pasiekta ir savo įgūdžius verta išmėginti kuriant ilgametražį baletą. Tai įvyko 2017-ųjų pabaigoje, kai LNOBT scena buvo patikėta Martyno Rimeikio dviejų veiksnių baletui „Procesas“. Kadangi šis kūrėjas jau yra įgijęs nemažai choreografo patirties, galima ir verta pamėginti drąsiau panagrinti tiek pirmuosius choreografo sceninius bandymus, tiek mėginti atsekti patį „Proceso“ procesą, prasidėjusį dar nuo pirmojo jo darbo – „Belaukiant Godo“.

Ieškodami savo emocinės tapatybės juos supančiame trikampio absurdo pasaulyje „Belaukiant Godo“ veikėjai tarpusavyje mezga dialogą į savo kūnus žvelgdami tarsi į akrobatų, kurie numatytus triukus turi atlikti nesvarumo būsenoje. Vaizdo projekcijose pasirodęs tuščios besisukančios karuselės vaizdas įveda žiūrovus į spektaklio nuotaiką: chaotiškame ir bejausmiame sceniniame pasaulyje egzistuojantys personažai dūsta savo jausmų vakuume. Susvetimėjęs pasaulis Mariaus Miliausko ir

„Visur kur mes nebuvom“. 2015. Choreografas – Martynas Rimeikis. Martyno ALEKSOS nuotrauka

Andriaus Žužžalkino personažams yra tarsi antrą kartą sapnuojamas sapnas: viskas pažįstama iki skausmo ir matyta jau tūkstančius kartų, tačiau sykiu sunku tuo patikėti, norisi įsitikinti, ar tai apskritai gali būti tiesa. Galima tik nuspėti, kiek Martyno Rimeikio miniatiūroje esama Samuelio Becketto tekstinės medžiagos, tačiau šio autoriaus aprašyta beprasmiskumo ir absurdo nuotaika išties neapleidžia scenoje kažko taip nuolankiai vis laukiančių Estragono ir Vladimiro. Šia nuotaika „užkrėstas“ ir pagrindinis „Proceso“ *herojus* Josefas K., ir baletu „Visur kur mes nebuvom“ personažai. „Belaukiant Godo“ įkvėpusi Giedriaus Puskunigio muzika taip pat kuria vaizduotės, sapno, vakuomo erdvę, kurią, stabdydama sceninį laiką ir neleidama tęstis jau prasidėjusiam muzikiniam veiksmui, perteikia kontrastingą choreografiją. Muzika ir choreografija šioje kompozicijoje subrandina tokią įtampą, jog judesys čia ima tiesiog priešintis dinamiškai garso tėkmei. Plastinę ir muzikinę partitūras sujungdamas į vientisą, nors ir prieštarinę kūną, Rimeikis nuolat keičia vis prasidedančio veiksmo kryptį. Abu pasakotojai nuolat nutraukia vienas kitą, o jų dialogas tampa tik dar labiau absurdiškas ir neįmanomas. Vengdamas veikėjų dialogo iliustratyvumo konkrečiais gestais, choreografas neįsipainioja ir į tiesmuką komedijos žanrą. Veikia priešingai – statiška ir nejautrumu slegianti aplinka provokuoja personažus savo vidinę būseną išreikšti per tragišką, o kartais ir tragikomišką kovą su išore. Šis bruožas išryškėja visuose Martyno Rimeikio kūrinuose, tad jau „Belaukiant Godo“ galima aptikti individualios choreografinės kalbos užuomazgų, išskirti temą, nuspėti būsimą muzikinį koloritą, pajusti nuotaiką ar atmosferą, kuri pamažu kristalizuosis vėlesniuose choreografo darbuose.

Susvetimėjęs ir vienišas žmogus taip pat kuriamas ir miniatiūroje „Kelionė“, suskambusioje vokiečių kompozitoriaus Maxo Richterio muzika. Antrą kartą savarankiškai žengdamas

į didžiąją LNOBT sceną, Martynas Rimeikis jau drąsiau panaudoja scenos galimybes: šviesomis kuriama atmosferinė šokio erdvė, o abstrakti scenografija pabrėžia ir prasminę kompozicijos krūvį: scenoje stovi ketverios durys, o už jų – keturi atsitiktinai susitikę savęs nesuprantantys ir neišreiškiantys žmonės. Taigi ir pats šokis, kuriame susitinka Živilės Baikštytės, Rūtos Juodzevičiūtės, Andriaus Žužžalkino ir Davido Ollero Santoso personažai, rodos, įvyksta tik per atsitiktinumą. Net ir ganėtinai realistiškas scenovaizdis vis vien provokuoja klausiti, kokį santykį su realybe šioje kompozicijoje pasirinko Martynas Rimeikis: ar tai sapno erdvė, ar daugiabučio laiptinė? O gal ir viena, ir kita? Tikriausiai abstraktus ir metaforiškas vizualumas „Kelionėje“ geba prisitaikyti prie žiūrinčiojo interpretacijos ir sykiu išsaugoti savo daugiaprasmi turinį. Scenai pasirinktas Richterio kūrinys „On the Nature of Daylight“ turi ryškų emocinį krūvį, todėl judesys taip pat reaguoja į fone neišsitenkančią muziką atsakydamas kompozitoriaus pasirinktiems nuotaikos leitmotyvams ir pratęsdamas juos. „Kelionė“ galima laikyti „Belaukiant Godo“ veikėjų dialogo tęsiniumi, kuris jau praradęs tragikomiško absurdo prieskonį ir tokiais pat mechaniniais, chaotiškais, kampuotais judesiais išryškina jautraus, pasauliu bei pačiu savimi nepasitikinčio žmogaus būseną.

„Adagio styginiams, op. 11“ Rimeikis nenutolo nuo sceninio minimalizmo. Ernestas Barčaitis ir Rūta Juodzevičiūtė scenografo Marijaus Jacovskio sukurtoje paveikslinėje scenos erdvėje išgyvena jautrią išsiskyrimo akimirką. Į klasikinio baletu rėmą netelpantis choreografas ir šiai kompozicijai ieško tikslingo savito dramaturginio sprendimo. Rimeikio „Adagio styginiams, op. 11“ galėtume laikyti savotišku šiuolaikinio romantinio baletu iššūkiu – kaip, nepasiduodant jausmų pantomimai ir neapsiribojant vien prasminiais, metaforiškais ar simboliniais gestais, pavaizduoti dviejų žmonių išsiskyrimą.

„Vienas“. 2016. Choreografas – Martynas Rimeikis.
Martyno ALEKSOS nuotrauka

Galbūt nesukonkretindamas ir taip nesuverždamas judesio, choreografas sukūrė šokėjams savotišką muzikinę jausmų dėžutę, kurioje nuolat sukasi Ernesto Barčaičio ir Rūtos Juodzevičiūtės personažai.

Jausminė personažų monotonija, panaši į muzikinės dėžutės išgaunamą efektą, toliau kuriama ir vienaveiksmiame baletе „Visur kur mes nebuvom“. Spektaklio erdvėje, primenančioje ištuštėjusią laukimo salę, blausiai šviečia prie kolonų prisiglaudusios lempos. Net ir vizualiai šioje erdvėje žmogus, kurių scenoje net aštuoni, atrodo labai mažas. Scenoje šokėjus lydinti prietema tik dar labiau pabrėžia erdvės nepažinumą ir tarsi labirinte paklaidina Andriaus Žužžalkino, Eligijaus Butkaus, Rūtos Juodzevičiūtės, Harukos Ohno, Igorio Zaripovo, Ernesto Barčaičio, Martos Ruedos ir Miquelio Lozano (tiesa, šiandien šokėjų sudėtis truputį pakitusi) kūnus. „Kūrybiniuose impulsuose“ subrendęs choreografas neįspraudžia šokio į konkrečias aplinkybes. Pasak jo paties, „spektaklio tema – vidinis žmogaus jausmas ar demonas, balsas, verčiantis susimąstyti: ar esame ten, kur turime būti; kaip norime būti, kur nesame; nebūti

Rūta Juodzevičiūtė ir Ernestas Barčaitis spektaklyje „Adagio styginiams, op. 11“. 2014. Choreografas – Martynas Rimeikis.
Martyno ALEKSOS nuotrauka

čia⁴¹. Erdvė tampa svarbiu ir turinio, ir formos atramos tašku. Per svetimą, begalinę, nepažįstamą prisiminimų erdvę gali būti analizuojami personažai, jų tarpusavio santykiai, charakteriai. Spektaklyje mezgamas dialogas su klasikiniu šokiu (o gal ir pats choreografas jaučia atsakomybę prieš Itziko Galili ir Krzysztofo Pastoro baletus, tarp kurių atsидūrė Rimeikio kompozicija): neatsisakoma puantų, baletinių kompozicijų, vietomis neišvengta ir pažodinio jausmų iliustravimo, tačiau tai nesumenkina choreografo darbo, už kurį pelnytas ir pirmasis Auksinis scenos kryžius. Grįždamas prie Maxo Richterio muzikos ir gausesnės šokėjų sudėties, Rimeikis kuria belaikę erdvę, kurioje šokis gali nutrūkti ir virsti tiesiog monotoniškumo analize, jis gali būti nutraukiamas šokėjų, personažų, triukšmo ar tylos pauzių, kurios būdingos vokiečių kompozitoriaus muzikai. „Visur kur mes nebuvom“ ne tik perbraižė scenos ribas, tiek žiūrova, tiek šokėjus įklampindamas į begalinę ir išsišakojusią judesio erdvę, bet ir užbaigė choreografinės raiškos paieškų etapą.

Nors kompozicija „Vienas“ tebuvo žingsnis iki „Proceso“ su choreografo braižą jau pažįstančiais kolegomis Eligijumi Butkumi, Jeronimu Krivicku, Miqueliu Lozanu, Davidu Ollero Santosu, Stanislavu Semianiuira, Genadijumi Žukovskiu, Andriumi Žužžalkinu, Rimeikis darsyk pademonstravo „Impulsų“ profesionalumo ir potencialo kryptį. „Vienas“, nors ir išlaikė ankstesnį sceninį minimalizmą, vis dėlto nutolo nuo to jausminio prado, kuris kaip leitmotyvas lydėjo ankstesnius choreografo darbus. Pagal Monikos Liu, Marijaus Aleksos ir Aurimo Rimeikio muziką sukurta miniatiūra „Vienas“ net ir vizualiai nuspėja (dar tik būsimą) „Procesą“, o choreografiškai nuosekliai ir tiksliai perteiktas turinys patikina, jog atėjo laikas išbandyti pilnametražio baletų žanrą. Tad neatsitiktinai „Procesas“ aprėpė visas iki tol choreografo išmėgintas atmosferas, nuotaikas ir žanrus. Baletu ašimi pasirinkęs Franzo Kafkos romaną, Martynas Rimeikis kartu su kompozitoriumi Mindaugu Urbaičiu sukūrė naują „Proceso“ tekstą-spektaklį: sukonkretinę savo interpretacinį žvilgsnį ir savaip išryškinęs prasminius dramaturginius akcentus, muzikinę erdvę choreografas pripildė mechanizuotų, bet kokį psichologinį vientisumą suardančių judesių, leidusių atrakinti ir įjasmeninti Kafkos kūrinį. Romane pasakojama apie neteisingai apkaltinto ir galiausiai sužlugdyto banko tarnautojo Josefo K. areštą ir paslaptinę teismo procesą. Spektaklyje, kaip ir Kafkos nebaigtame romane, svarbiausias dėmuo – *herojus*, nors šio herojiškumas ryškėja kaip beprasmiškos kovos pralaimėjimas. Jautrus, savimi nepasitikintis ir prie pasaulio nepritampantis Josefas K. nuo pat pirmų spektaklio akimirklų išgyvena nerimą ir baimę, o viso „Proceso“ metu – ir kafkišką metamorfozę. Spektaklio pabaigos scenose sudaiktėjusioje ir nuasmenintoje „Proceso“ minioje be jokios krypties ar tikslo paklusniai juda ir Josefas K., praradęs visą savo individualumą. Kafkos romane aprašytą absurdo bei inertiškumo pasaulį scenoje matome kaip trūkčiojantį, fragmentišką ir mechanišką judėjimą, atsietą nuo personažų psichologijos. Medžiaga lengvai pasiduoda choreografo minčiai ir pajautai, o kafkiška šokio kalba – artistų kūnams. Iš klasikinio baletu Rimeikis atsirinko tik tiek, kiek būtina ir reikalinga. Nors spektaklio veiksmas išlieka pakankamai abstraktus, kūrėjams vėlgi pavyko išvengti iliustratyvių personažų emocijų bei pantomimos ir šitaip nutolti nuo naivaus, paviršutiniško ir nuspėjamo požiūrio į personažų charakterius. Net ir sukonkretinus romano veiksmą iki sceninių įvykių sekos, į „Proceso“ sceną perkėl-

ta tai, kas dažnai lieka kūrinio paraštėse: Josefo K. jautrumas ir vienišumas, Kafkos nepasitikėjimas savimi ir baimė (o kaip tik todėl „Procesas“ ir kiti² jo kūriniai liko nepabaigti), absurdo ir beprasmybės pajauta, epochos nuojautos (kūrinys pradėtas rašyti 1914 metų vasarą), tragedijos laukimas. Iššūkis romaną perkelti į sceną ir suvaldyti dviejų veiksmų baletą kūrėjui pelnė antrąjį Auksinį scenos kryžių už geriausią choreografiją. Vis dėlto jam turbūt kur kas svarbesnis įvertinimas – kūrybinis LNOBT baletu trupės atsidavimas. Veikiausiai šis spektaklio kūrimo procesas buvo visai kitoks nei įprastai, kadangi Martyno Rimeikio darbo su šokėjais metodas – kūrybinis bendradarbiavimas, o ne vien techninis judesių perteikimas ar jau pasirinktas choreografo vizijos įgyvendinimas. Galbūt „Proceso“ procesas pareikalavo daugiau atsakomybės ar pastangų kuriant vaidmenų partitūras, galbūt peržengė nusistovėjusias taisykles, tačiau tikėtina, jog išskelti iššūkiai sužadino naujas, o gal tik užmirštas, idėjas ir patirtis.

Sykį paklaustas apie savo kaip šokėjo santykį su scena, Rimeikis prisipažino³, jog šokį visuomet jautė kur kas stipriau nei pats savo kūnu sugebėjo jį emociškai perteikti scenoje. Tad šokis, kuriame šiandien Martynas Rimeikis ieško gyvybės choreografo akimi, nėra vien išraiškos priemonė ar verbalinio bendravimo pakaitalas. Kūniškumo turtas yra kalbos skurdas. Tai atskiras, individualus ir autonomiškas pasaulis, kuriame judesys yra daugiau nei ženklas, daugiau nei gestas ar pats kalbėjimas. Šokantis kūnas Martyno Rimeikio kūrinuose yra tas, kuriam veikia paklustama nei liepiama. Judesyje jis siekia pamiršti visas įgimtas ir įgytas patirtis, išmokus choreografinius tekstus, pažintus vaidmenis, paneigti griežtas vaizdavimo(si)

Jeronimas Krivickas – Jozefas K. Mindaugo Urbaičio baletu „Procesas“. 2017. Choreografas – Martynas Rimeikis. Martyno ALEKSOS nuotrauka

taisykles, išmėginti žanro, stiliaus žaismę, ieško būdų, kaip technikas išmanančiam protui suteikti kūrybinės laisvės ir ją paversti dar vienu scenos kūrinium.

Rimgailė RENEVYTĖ

¹ Martynas RIMEIKIS. Baletu „Bolero+“ premjera LNOBT // 7 meno dienos. – Nr. 13 (1119), 2015-04-03.

² „Procesas“, „Pilis“ ir „Amerika“ – nebaigti Franzo Kafkos romanai, išleisti tik po autoriaus mirties.

³ Martynas Rimeikis kalbintas laidoje „Nes man tai rūpi“ 2018-05-13 [interaktyvus]. Prieiga per internetą <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013691522/nes-man-tai-rupi-kada-modernus-baletas-lietuvoje-nukonkuruos-gulbiu-ezera> (Žiūrėta 2018-07-15.)

Mindaugas Urbaitis. Baletu „Procesas“ scena. 2017. Choreografas – Martynas Rimeikis. Martyno ALEKSOS nuotrauka

